

EXPOSICIÓ A SABADELL DELS 29 NÚMEROS DE LA REVISTA 'ÈCZEMA'

L'èczema de la modernitat

JORDI MARLET

Èczema va ser una revista objecte d'arts i lletres que va marcar el pas del textualisme dels anys setanta a la inauguració de la postmodernitat dels anys vuitanta. Va ser editada des de Sabadell, entre l'agost del 1978 i el maig del 1984, per Vicenç Altaió i Lena Balaguer, amb l'ajut d'un grup impulsor que variaria amb el pas del temps i rondaria el centenar de col·laboradors. La publicació va ser també una excusa per a les tertúlies entre gent amb afinitats, la correspondència dels seus autors amb joves creadors d'arreu d'Europa, els viatges per França i Bèlgica, l'agitació cultural en forma de presentacions accions que acompanyaven l'aparició de cada número i les propostes d'exposicions. Va ser un estil de vida en una època de descoberta generacional. Entre el 13 de febrer i el 14 de juliol, el Museu d'Art de Sabadell (MAS) li dedicà una exposició, que ha estat

Impulsada des de Sabadell per Vicenç Altaió i Lena Balaguer, la revista objecte 'Èczema' és un dels primers senyals del postmodernisme a Catalunya. El Museu d'Art de Sabadell exposa els seus 29 números, en què van col·laborar un centenar d'escriptors i artistes

comissariada per l'historiador Ricard Mas, autor també dels textos del catàleg editat per a l'ocasió.

EL 78 AL 78

La irrupció d'Èczema cal emmarcar-la dins l'extraordinari boom de revistes de poesia aparegudes a Catalunya entre el 1975 i el 1979, després d'un llarg període de prohibició i, en el més lleu dels casos, tutelatge cultural. Aleshores, una nova generació sentirà la necessitat

d'inserir-se a l'esperit de l'avantguarda i provocar una alternativa a la tradició literària simbolista i realista en català. Vicenç Altaió i Lena Balaguer, els seus dos impulsors, es van conèixer en un Canet Rock. Balaguer estava a punt d'estudiar història de l'art a la recentment creada Universitat Autònoma de Barcelona, a Bellaterra, on Altaió ja feia filologia catalana. Poc després de conèixer-se, es van casar i es van instal·lar en una casa deshabitada de Saba-

dell, propietat de l'àvia de Balaguer: el 78 del carrer de la Concepció, que ja des d'abans i tot que aparegués Èczema va ser punt de referència d'autors com ara Joan Vinyoli, Avel·lí Artís Gener i Palau i Fabre. Allà, la nit del 8 de maig del 1978 i després d'una xerrada de Palau i Fabre arran del seu llibre *Versions d'Antonin Artaud*, Altaió hi sentiria la necessitat d'editar Èczema.

El primer grup impulsor de la publicació es va formar amb

la presència de personalitats literàries i també amb l'entusiasme i adhesió incondicional d'una colla d'amics i companys d'estudi de Lena Balaguer: Felip Cassanyes, Quico Ferran, Àngels Ridao, Pep Sallés i Joan Torruella. Aquesta colla es reunia entre setmana per xerrar o confeccionar els números de la revista. També freqüentarien les tertúlies J.M. Sala-Valladaura, aleshores professor de l'Institut Egara, el fotògraf Jaume Maymó i el matrimoni Fayos, Francesc i Marcel·la.

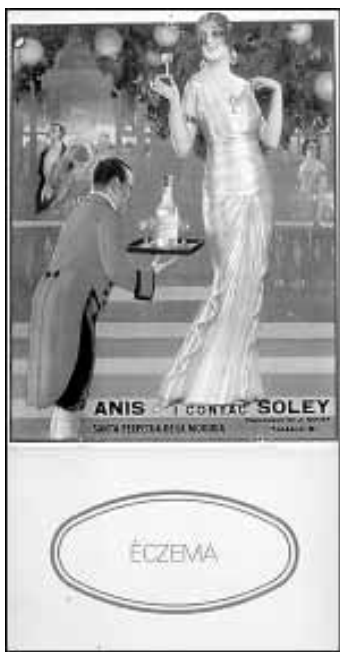
El grup inicial es va mantenir cohesionat fins que es va anar dissolent arran dels nombrosos viatges d'Altaió. Finalment, la relació entre Altaió i Balaguer es va trencar i Balaguer acabaria desmarcant-se de la revista. Això era cap a mitjans 1981, quan es van incorporar a Èczema les historiadores i crítiques d'art Maria Josep Balsach i Glòria Picazo. El moment pot ser interpretat com el final d'una primera fase, en què s'havia contactat amb els cercles avantguardistes de Mallorca, Vic i València, així com mirar de portar la cultura catalana a Sabadell —sota mirades tan agraïdes com indiferents, quan no despectives.

NOVA FASE POÈTICA

En la nova fase, que va arrencar amb l'aparició de *Blanc immemorial*, una antologia de joves poetes francesos escollits pel poeta Joaquim Sala-Sanahuja, el grup va contactar amb esperits afins que els permetrien teoritzar sobre l'existència d'un eix sud anomenat poèticament *Le chemin blanc des enigmes*, que uniria la costa catalana amb el golf de Lleó. Entre el 1982 i el 1983 Altaió va obrir la programació de l'Espai 10 de la Fundació Miró —juntament amb Glòria Picazo i Rosa Queralt— amb la sèrie dedicada a *El viatge*, que comprenia accions, exposicions i instal·lacions d'artistes emergents. Els horitzons es van eixamplar encara més mitjançant el comissariat de *Casino*, el setembre del 1983, que és un número d'Èczema i alhora una exposició esdeveniment materialitzada a Barcelona, Perpinyà i Montpeller, i *Còpula/Cuprum*, del març del 1984, que és una altra número d'Èczema i una obra d'art de l'exposició *Bèstia!*, en què van participar 29 artistes nascuts, la majoria, al llarg de la dècada dels cinquanta. Aquestes dues darreres exposicions van anar a càrrec de Vicenç Altaió i Glòria Picazo.

Però Altaió destinarà cada vegada més temps al tràfic d'idees i a la seva obra literària personal, que anirà publicant de forma disseminada, indetachable en concepció i evolució de la poètica d'Èczema. Finalment, instal·lat a Barcelona, va suïcidat la revista per enfocar

» » »

1

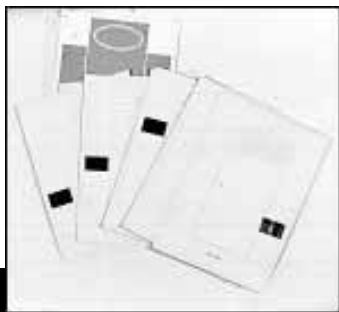
Sabadell va ser espectacular: un home amb un escafandre i embolicat en uns tubs circulars i bombetes de colors va entregar l'àlbum als subscriptors d'Èczema juntament amb sobres amb els cromos. Com que la col·lecció no era completa, els subscriptors havien de mirar d'intercanviar allà mateix els cromos repetits, per omplir l'àlbum.

4

Amb la complicitat d'uns oncles d'Altaió que eren fabricants de productes del porc a l'engròs, els membres d'Èczema van crear el *Pot poètic*, una llauna de conserves etiquetada que calia obrir per accedir a una antologia de poetes contemporanis en llengua catalana que treballaven en una línia propera al textualisme.

5

Sabadell vesteix la poesia va ser una antologia poètica propera al textualisme, que va utilitzar com a suport un mostrari de teixits. L'objectiu d'aquest número d'Èczema, aparegut el novembre del 1980, era cridar l'atenció sobre la necessitat de

5

renovació, alhora que posar en evidència la coexistència de dos mons contraposats: la literatura d'avanzada i una indústria antiquada i en crisi. De les catorze empreses tèxtils que van participar en el número, en l'actualitat en queden quatre.

6

Bola nocturna constitueix el primer sonet escrit per Perejaume i la seva primera col·laboració amb la revista sabadellenca. A més del citat poema, contenia un globus dissenyat per Perejaume, un text de presentació de Vicenç Altaió i una llista detallada dels enlairaments oficials: l'estudi de Perejaume a Sant Iscle de Vallalta, prop de la galeria Joan Prats de Barcelona, el cim Costabona (a prop de Núria), la Plaça de Vic, i l'Escola Illa de Sabadell. Es podia optar per conservar el globus o enviar-lo al seu destí natural.

7

El setembre de 1982, Uclés i Altaió van col·laborar en *La dona és Uclés, la dona és Mallarmé. 6 poetesses*, on pretenien reivindicar la feminitat. Altaió s'hi va engrescar quan va descobrir que el poeta Stéphane Mallarmé es guanyava la vida fent una revista destinada exclusivament al públic femení, *La dernière mode* (1874).

6

7

1 L'atípic format del primer número d'Èczema, *Calendari*, pretenia emfasitzar la noció de temps, tant pel que fa a reivindicar l'època en què va ser impresa la imatge —1935, en ple règim republicà—, com pel trencament d'una noció lineal de la història. També recordava l'apropiació duchampiana de materials extraartístics.

2 El tercer número d'Èczema, *Quadern de poesia*, va ser també el primer completament postmodern: es va apropiat d'una tradició avantguardista, però alhora la va buidar de continguts per atorgar-li un nou sentit. Va consistir en un llistat alfabètic de les adreces de 184 poetes d'expressió catalana, i un text on Altaió advocava pel contacte directe entre poeta i lector.

3 La intenció del *Pirata àlbum*, aparegut el maig del 1979, era oferir un panorama de la cultura artística balear en cromos, remarcant així la idea de lluita contra l'obra d'art única. Va ser un encàrrec d'Altaió a Tomeu Cabot, que formava part del taller de serigrafia Taller Lluàtic de Mallorca i va participar en la revista i col·lectiu de crítica social *Neon de Suro*, així com en la publicació *El correu de Son Coc*. El seu lliurament al Passeig de

2

3

4

EXPOSICIÓ A SABADELL DELS 29 NÚMEROS DE LA REVISTA 'ÈCZEMA'

► ► ►

un projecte més d'acord amb la situació del moment: *Àrtics. Trimestral multilingüe de les arts i de les ics* (Barcelona, 1985-1990, 17 números), a la qual va seguir la capsa contenidor *Cave Canis* (Barcelona, 1995-1999, 9 números).

De periodicitat aproximadament bimensual, *Èczema* va arribar als 28 números, tot i que a l'índex definitiu en figuren 29 –a causa del materialitzat però no produït, tot i que considerat com a número, *L'inachevé n'est pas encore là*–. El seu format variava d'un número a l'altre. Sovint, estava inspirat en una objectualitat apropiacionista d'inspiració duchampiana, una subversió que també es manifestava en la superació dels codis i tòpics sintàctics establerts, perquè els seus autors preferien les possibilitats d'una escriptura autònoma, d'acord amb els postulats del textualisme i la introducció d'un sentit de l'humor fi. La poètica –que no exclusivament lírica– hi estava considerada per damunt de la narrativitat. El treball intel·lectual era entès com un procés col·lectiu, en què s'assimilava el passat i es tirava endavant. Per exemple, els seus creadors van redescobrir la part avantguardista del rector de Vallfogona, i revistes com *Quadern de poesia*, de J.V. Foix.

ENTREVISTA

Vicenç Altaió

Traficant d'idees

“Es pot estar a l'avantguarda permanentment”

La literatura d'avantguarda del segle XX es caracteritza per una sèrie d'esperits animadors que portaran a terme part de la seva tasca aglutinant esforços que es materialitzaran en revistes. A Catalunya, són destacables Salvat-Papasseit, Josep Maria Junoy i J.V. Foix. Vicenç Altaió (Santa Perpètua de Mogoda, 1954) en podria ser un altre.

Poeta i traficant d'idees, Altaió sap jugar millor que ningú les seves cartes i la seva trajectòria ho confirma. També és cert que sempre li ha agradat donar bon joc als altres. Va donar-se a conèixer com a poeta quan encara no havia complert els 18 anys, enmig del col·lectiu que editava la revista de poesia *Tarotdequinze* (Bellaterra, 1972-1975). El 1975, amb *Tarotdequinze*, va muntar el festival Gespa Price al campus de la Universitat Autònoma de Barcelona a Bellaterra, amb lectures d'una quarantena de poetes de tot àmbit lingüístic català. Després van venir les revistes *Èczema*, *Àrtics*, *Cave Canis* i la creació de KRTU (Cultura, Recerca, Tecno-

ens barregem tots. Hi havia figures molt destacades, algunes de les quals no van quedar gaire integrades en el món sociopolític, com ara Lluís Pascual, Guillem-Jordi Graells, Victòria Combalia, Vallcorba... Alguns crèiem en la revolta i en el somni com a possibilitat. Tots teníem una certa relació amb els grups polítics, però molt heterogènia. Alguns estaven amb els *8ns* i *9ns congressos peceiros* o amb moviments anarquistes. Jo estava amb el catalanisme radical, molt minoritari aleshores, i després vaig col·laborar amb grups extraparlamentaris nacionalistes d'esquerra.

J.M. Però la política no era la seva

VA. Sí i no, naturalment. Érem l'avantguarda, i tot el que l'avantguarda proposa, més tard o més d'hora acaba passant. I per això, en un moment determinat, vaig optar per matar la revista.

J.M. Va tenir vista...

VA. Dins la revista hi va participar gent com ara Perejaume, Uclés i artistes molt significats, així que sí, per dir-ho d'alguna manera, no ens vam equivocar. Al Perejaume li interessava el vell i el nou i a l'Uclés l'heteronomia. També hi ha el viatge, que atrau tant Laval, amb les cartes que s'envia a si mateix a adreces falses i li són retornades amb segells d'arreu del món. Tots aquests són conceptes clau per construir la postmodernitat. A l'entorn hi havia gent com Brossa i Foix, que mantenien un esperit molt despert i estaven expectants del nou. D'altra banda, quan vam començar a tenir plataformes destacades, encara que fossin alternatives, com l'Espai 10 de la Fundació Miró, la Glòria Pícazo i jo vam acabar ajudant a vertebrar el que seria el moviment postmodern dins el món artístic.

J.M. Per què va 'suïcidat' *Èczema*?

VA. Per moltes raons. Hi havia una raó física, i és que vaig deixar Sabadell i vaig anar a viure a Barcelona, i també voltava per l'estranger. Després, hi havia un altre fet, que era el progressiu reconeixement que tenia la revista –fins i tot ens van donar el premi Sebastià Gasch el 1982– que calia evitar, per no caure en el manierisme. Per tant, calia fer una revisió a tots els nivells i aleshores va ser quan vam passar de fer una revista objectual a fer *Àrtics*, que va sortir en el moment en què l'avantguarda va quedar totalment integrada i hi va haver la gran potenciació del món de l'art i del món de la ciutat.

J.M. Cada època necessita la seva avantguarda?

VA. Esclar. Mira, en el moment que anem a buscar ajudes institucionals per fer *Àrtics*, uns ens diuen que no, perquè la revista no està escrita només en català, i els altres que tampoc, perquè l'havíem de fer en català i castellà. En el moment actual, veiem que ens estem abocant cap al multilingüisme, és a dir, d'alguna manera, en aspectes que són aparentment instrumentals el temps ens ha acabat donant la raó. Cada ve-

gada has de canviar. En aquests moments, ja no sé si s'ha de defensar el multilingüisme. Segurament, hem de fer un nou plantejament. De la mateixa manera, en els anys 90, en el moment en què tot comença a ser massiu, ens apartem d'una revista de llarg tiratge com era *Àrtics* i tirem *Cave Canis*, en què únicament hi ha l'esdeveniment i la gent que vol ve a buscar la revista. En el moment en què hi ha l'acceleració i Internet, nosaltres tornem a la relació de carn i ossos.

J.M. Des de quan es considera 'traficant d'idees'?

VA. Això de traficant sorgeix en un moment de l'etapa d'*Èczema* en què estic a París i he quedat amb l'artista d'art per correu Antoine Laval, per anar a un museu. Mentre estic esperant-lo en un bar, tallen la imatge de la televisió i surt el general Jaruzelski anunciant el cop d'Estat a Polònia. Just en el mateix moment arriba el meu amic i m'ensenya la portada del diari *Libération*, on els titulars diuen que han detingut el filòsof Jacques Derrida per tràfic d'estupefaents. I jo li dic a Laval: “No és pas per tràfic de drogues, que l'han detingut; és per tràfic d'idees”. Aleshores assumeixo que una de les maneres de ser escriptor modern, de l'època, ja no és treballar mons d'utopia o de ficció en solitari sinó regenerar les idees.

J.M. Fer de llançadora acaba sent esgotador?

VA. La persona novella acostuma a creure que el món i la pàgina en blanc comencen en ell. Jo, en canvi, sempre he estat molt conscient que nosaltres formem part d'una anella de continuïtat i, per tant, ens hem de despertar cap al món nou a través de tertúlies, interpellant l'altre i ancorats en els models de l'avantguarda. El que passa és que sí, a partir de cert moment, em vaig adonar que el tema de les revistes demanava molt temps i molta energia, i era preferible potenciar el tràfic d'idees. I vaig publicar més llibres meus, cosa que mai he deixat de fer, com *L'escriptura sense llançadora*, *La desconeguda*, etcètera. Ara trec *Els germans* i *Un sereno en el cementiri de l'art*, que sortiran a Destino.

J.M. Creu possible estar sempre a l'avantguarda?

VA. Fins ara sí. D'aquí a uns anys, ja ho veurem. Amb aquesta exposició d'*Èczema* és la primera vegada que se'm gira el mitjó. D'alguna manera passes de ser subjecte a ser objecte. Evidentment, la gent pren el relleu. El món està en mutació permanent. La tècnica és la metafísica, la ciència, la metàfora, l'art, l'avanzada i l'escriptura, el correlat reflexiu, expansiu. En tot cas, haig d'estar atent a les noves formes d'avantguarda. Però sí, es pot estar a l'avantguarda permanentment.

Jaume Creus, Rosa Novell, Vicenç Altaió i Isona Passola al festival de poesia Gespa Price, que es va celebrar al campus de l'Autònoma a Bellaterra el 1975. Va ser organitzat per la revista de poesia *Tarotdequinze*, una iniciativa editorial i d'acció de la qual Altaió era un dels membres i a la qual va seguir *Èczema*.

Cada número d'*Èczema*, a excepció del primer, va consistir en un monogràfic o una antologia, dedicats indistintament a l'art i a la poesia. Solia anar acompanyat d'un text de presentació, amb forta càrrega teòrica, de Vicenç Altaió. El primer número va tenir un tiratge de 100 exemplars, per la senzilla raó que Altaió va trobar 100 exemplars d'un calendari al rebost de la destileria Soley de Santa Perpètua de Mogoda (Vallès Occidental), propietat d'un avi matern, i va decidir utilitzar-los com a suport. En les següents aparicions es va tirar d'acord amb el nombre de subscriptors, que va créixer fins a arribar al miler d'exemplars. Menys del 30 per cent de les subscripcions corresponien a Sabadell. Vic era una ciutat on n'hi havia nombroses. El preu de cada número variava, depenent dels materials emprats, entre les 60 i les 900 pessetes. En tot cas, les col·laboracions van ser sempre gratuïtes, i tan sols es cobraven costos com els de la impremta cooperativa Gràfiques El Pot, encarregada de l'edició de la revista. Les previsions econòmiques eren calculades amb l'infal·lible compte de la vella.

logia, Universals), depenent del departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, des d'on va ser responsable tant de l'Any Miró (1993) com... de l'Any Pla! (1997). Paral·lelament a la seva feina de llançadora cultural, Altaió ha anat construint la seva obra personal, que està formada per una trentena de llibres i basada, com a bon postmodernista, en la citació, la fixació d'heteronònims i l'apropriacionisme.

J.M. Com recorda els seus anys universitaris?

VA. És un moment molt emergent. La Universitat [Autònoma de Barcelona] és molt petita. Havia començat amb la majoria de professors acomiadats d'altres universitats i, per tant, molt *progres*. La revolta estètica anava de la mà amb la revolta sociopolítica, i allà coincidim i

prioritat.

VA. Recordo una frase d'Isona Passola, que més o menys deia: “Nosaltres ens pensàvem que la cultura salvaria la política i sort n'hem tingut que la cultura ens ha salvat de la política”. [Riu]. Hi havia un sistema fictici. Per això, quan es va instal·lar la democràcia, hi va haver la desmobilització i es va perdre l'oportunitat de posar una relació real amb el món cultural. El món de la cultura i el de la política són dos mons separats. Avui en dia, la gent que treballa en els espais institucionals, fins i tot la gent que som de la línia heterodoxa, tenim carta de joc, però no s'ha arribat a construir una cultura plural, que sigui molt disseminada, de xarxa.

J.M. *Èczema* va influir en l'àmbit artístic de Sabadell?